

σου! Νά, πού και παιδάκια πέντε χρονώνε δουλεύουνε μαζί μας!

Και τονέ φίλησε. Μιά μέρα πού τὸ παιδάκι αὐτὸ θὰ μεγαλώσει και θὰ μάθει ποιὸς εἶτανε ὁ ἄθροπος πού τὸ φίλησε, θὰ μπορεῖ νὰ καμαρώνει γι' αὐτό, ὅπως σήμερα καμαρώνει κι ὁ πατέρας του πού ἕνας τέτιος πατριώτης κ' ἕνας τέτιος πρωτεργάτης τῆς Ἰδέας τὸν τιμᾶει μὲ τὴν πολυτίμητη φίλια του

— Πῶς τὰ περάσατε στὴν Πόλη; τονέ ρώτησε.

— Μέρης χαρισάμενες, ὅπως σοῦ τὰ γράφει κι ὁ ἌκροΠολίτης στὸ σημερινό του τὸ γράμμα. Δουλεύουν ἐκεῖ στὰ γερά, δουλεύει ὁ Φωτιάδης, δουλεύει ὁ Σιώτης, δουλεύουν ὅλοι τους, μονιασμένοι, ἀδερφωμένοι, και ἡ Ἰδέα ξαπλώνεται κ' ἡ φωτιά ἀνάβει ἀπ' ὅλες τίς μεριές. Δὲν ξέρω ἐδῶ...

— Ἐδῶ εἴμαστε πολλοὶ καπεταναῖοι· κάθε δημοτικιστὴς και καπετανίος· ἀσ' τα! Ρέμπελη δουλιά, μπερμπάντικη!... Γιά τὴν Πόλη μίλα μου

— Ἐκεῖ πειθρχοῦνε, γι' αὐτὸ και κερδίζουνε κάθε μέρα και καινούριους ὀπαδοῦς! Ἦρθανε τόσοι και τόσοι νὰ χαιρετήσουν τὸν Πάλλη και μένα, κι ὄχι μοναχὰ ἀπὸ τὴν Πόλη μέσα, μὰ κι ἀπὸ τὰ χωριά γύρω, κι ἀπὸ μακρινὰ χωριά, κι ὅλοι δασκάλοι κ' ἐπιστήμονες κ' ἐμπόροι και κάθε λογῆς ἄθροποι, πού νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια δὲ δυσκολεύτηκα νὰ πιστέψω πὼς ἡ μέρα τῆς τελειωτικῆς τῆς νίκης δὲν εἶναι και πολὺ μακριά.

— Ἐπειτα πῆγατε στὴ Μυτιλήνη;

— Ναι, στὴ Μυτιλήνη και στὴ Σμύρνη. Κεῖ γίνεται δουλιὰ σοβαρή. Δὲν περιμέναμε νὰ βροῦμε τόσους δικούς μας, κι ὅλους διαλεχτούς. Ὁ Ἄλθανός, ὁ δασκάλος, στὴ Μυτιλήνη κι ὁ Σάκης ὁ γιατρός κι ὁ ἄλλοι πού ἤρθανε νὰ μᾶς χαιρετήσουν, ἀφοσιωμένοι ὅλοι τους ὀλόφωνα στὴν Ἰδέα. Στὴ Σμύρνη πάλι γνωρίσαμε τὸν Ἀναστασιάδη τῆς «Ἡμερησίας», καλόκαρδο παιδί και δημοτικιστὴ, κι ἄλλους πολλούς, παραπολλούς, πού φυλάω τίς κάρτες τους στὴν τσέπη μου. Νὰ σοῦ πῶ και κάτι πού μοῦ συνέθηκε χτές τὸ μεσημέρι στὴ Σμύρνη. Κεῖ ποῦτρωγα σὲ κάπιο ξενοδοχεῖο, ὅσο νάρθει ἡ ὦρα νὰ μπαρκαριστῶ στὸ βαπόρι, μὲ ζυγώνει ἕνας νέος, μοῦ ἀρπάζει τὸ χέρι και μοῦ τὸ φιλεῖ. «Τὸνομά μου Σπύρος Κοντολιός ἀπὸ τὸ Κάιρο, μοῦ λέει, κι εἶμαι δημοτικιστὴς». Νά, πού τὸ ἐπίθετο «Δημοτικιστὴς» κατάντησε πιά τίτλος τιμῆς.

Και ξανάπε τὰ λόγια τοῦ Ζολᾶ, τὰ γαπημένα του

— Μιὰ και βγεί στὸ διάβα τῆς ἡ Ἀλήθεια, τίποτις δὲν τὴ σταματᾶ.

Ἄνταμώσαμε και τὸν Παλαμᾶ και οἱ λίγες στιγμές πού πέρασα μὲ τὴ διαλεχτὴ συντροφιά τους στὸ ξενοδοχεῖο θὰ μοῦ μείνουν ἀξέχαστες, ὅπως ἀξέχαστες μοῦ μείνουνε και οἱ ὥρες πού πέρασα μὲ γλυκιὰ βραδιά τοῦ παρασμένου καλοκαιριοῦ στὴν Κηφισιά μὲ τὴν ἴδια χρυσὴ συντροφιά τοῦ Παλαμᾶ και τοῦ Ἐφταλιώτη.

Τὴ στιγμὴ πού τὸν ξεπροβδόσαμε στὸ σταθμὸ τῆς Ὀμόνοιας, τονέ ρώτησε ὁ Παλαμᾶς:

— Δὲ θὰ μᾶς ἐρθετε μαζί μὲ τὸν Πάλλη και μὲ φορὰ και στὴν Ἀθήνα;

— Λογαριάζουμε ἕνα τέτιο ταξίδι, μὰ τότε θάχουμε μαζί μας και τὸν Ψυχάρη.

Και μᾶς ἄφισε, φεύγοντας, τὴ γλυκιὰ αὐτὴν ἐλπίδα

Δ. Τ.

ΧΩΡΙΑΤΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ (*)

Γ.

Πευκοβοῦνι 19 τοῦ Τρυγητῆ.

Κυριακὴ σήμερα κι ὁ Παπα-Παρθένης δὲ λειτούργησε. Τονέ βρῆκα τὸ πρωτὸ στὸ καπηλιὸ μὲ τὸ ποτήρι γιομάτο μπροστά του.

— Μᾶς κατάργησε σήμερα τὴν Κυριακὴ, παπῆ; — Βρέ, κάτσε νὰ πιοῦμε. Δὲν τοὺς ἀφίνεις τοὺς τζερεμέδες! Νὰ λειτουργήσω!... Και ποιὸς θάρθει στὴν ἐκκλησιά; Ὅλοι βρίσκονται στὰ πατητήρια τους σήμερα και πατάνε τὰ σαφύλια τους. Μοναχός μου νὰ λειτουργήσω, σὺν κοῦκκος;

Δὲν ξέρω πὼς μοῦρθε νὰν τοῦ πῶ κάπιο λόγο βαρῶ. Μὰ τὸν κατάπια και τράβηξα κατὰ τὸ δάσο νὰ λειτουργηθῶ. Ἡ συντροφιά τοῦ Παπα-Παρθένη μοῦ χαλνοῦσε τὴν Κυριακὴ μου· τὸ δάσο θὰ μοῦ τὴν ἔδινε ὀλόφωτη. Μὰ τοῦ κάκου. Τὰ πένκα μοῦ σφυρίζανε τὰ ὄστερα λόγια τοῦ μπεκοῦ: «Μοναχός μου νὰ λειτουργήσω;» Μάλιστα, Κύριε. Μοναχός σου νὰ λειτουργήσεις. Ὁ ἀληθινὸς ἱερέας κάθε Θρησκείας και κάθε Ἰδέας ἕνα μοναχὰ ξέρει κ' ἕνα λογαριάζει, τὸ Χ ρ ἔ ο ς του. Ἐκεῖ καρφωμένος στὸ χρέος θὰ μείνει. Θὰ σημάνει τὸν δροθρο κι ὡς μὴ

*) Κοίταξε φύλλα 256, 257 και 259.

τὸν ἀκούσει κανεῖς. Θὰ σημάνει. Κι ὄλο θὰ σημαίνει, ἀδιάκοπα, ἀκούραστα, πεισματάρικα. Ἄς σπάσει τὸ σκοινὶ τῆς καμπάνας, ὡς ραγιαστὴ κι ὡς σπάσει κ' ἡ καμπάνα. Ἄς ματώσουν και τὰ χέρια του. Τὴ δουλιὰ του αὐτός. Πρέπει στὴν ἀμαρτωλὴ χώρα νὰκούγεται ἡ καμπάνα τοῦ δροθρον, πρέπει ἡ ἀδιάφορη κι ἀφιρονοποτισμένη κοινωνία νὰκούει τῆς Ἰδέας τὸ σημάντρο.

Τότε τί τὸ φορεῖς τὸ ράσο και δὲν τὸ κάνεις κουβάρι νὰν τὸ πετάξεις κατὰμουτρα στὴν κοινωνία; Ἡ κάθε θρησκεία και ἡ κάθε Ἰδέα θέλει παληκάρια, θέλει και μάρτυρες. Τὸ ἀγκάθιο στεφάνι κρέμεται ἀκόμα στὸ Γολγοθᾶ και ἡ ἱστορία μᾶς δείχνει μὲ τὸ σωρὸ τοὺς ἡρώους πού ἀντικρύσανε τὸ θάνατο ἀδείλιαστοι, μένοντας ὀλομόναχοι καρφωμένοι στίς θέσες τους. Φιοῦ σου, Ποπα-Παρθένη, γκιωτῆ!

Γυρίζοντας σπῆτι ἄνοιξα τὴν «Ἐργασία» τοῦ Ζολᾶ. Θυμήθηκα τὸν Παπα-Μάρλ και τὸν ἡρωϊκὸ του θάνατο, κάτου ἀπὸ τὰ συντρίμια τῆς ἐκκλησίας πού οἱ πιστοὶ τὴν ἐγκατέλειψαν και ὁ χρόνος τὴν εἶχε συθέμελα σακατέψει. Τονέ θυμήθηκα και ξαναδιάβασα ἀλάκαιο τὸ ἔξοχο κεφάλαιο. Ὁ Παπα-Μάρλ δὲ λογάριζε ἂ στὴν ἐκκλησιά του δὲ ζήγωνε κανεῖς κι ἂν τὰ ντουβάρια τῆς τονέ φοβερίζανε ἀπὸ σιγμὴ σὲ σιγμὴ νὰ σωριαστοῦνε στὸ κεφάλι του. Μόνον τὸ χρέος του λογάριζε και πέθανε κάνονας τὸ χρέος του. Γιατὶ νὰν τοὺς βροῖσαι κανεῖς μοναχὰ μέσα στὰ βιβλία τοὺς τέτιους παπάδες; Και πὼς θὰ νικήσει μιὰ Ἰδέα ὅταν τῆς λείπουν οἱ τέτιοι ἡρώες;

ΙΑ'

Πευκοβοῦνι 22 τοῦ Τρυγητῆ.

Σοῦ στέλνω μιὰ ἀγριοβιολέττα τοῦ βουνοῦ. Νὰ μοῦ τὴν περιποιηθεῖς, νὰ ζήσεις, κι ἂ μαραθῆ ἀκόμα νὰ μὴ τὴν πετάξεις. Τὴν πόνεσα και θὰ σὲ παρακαλέσω νὰ τὴν πονέσεις και σὺ. Ἄμα τὴ δεῖς τόσο δημορφη και τόσο χαριτωμένη, δὲ θὰν τὸ πιστέψεις πού γεννήθηκε. Κι ὅμως εἶναι ἀλήθεια πὼς γεννήθηκε πλάι σὲ κάτι ἀγριόκαθο, πάνου σὲ μιὰ κατὰξερη πέτρα. Τὴν εἶδα και ξαφνιάστηκα. Ποῦ πῆγε νὰ γεννηθῆ ἡ ἄμοιρη και πὼς μπόρεσε νὰ ζήσει μὲ τέτια συντροφιά! Πὼς ἔμεινε βιολέττα και δὲν ἔγινε ἀγκάθι κι αὐτὴ!

Και μὲ φορὰ μοῦ τυχαίνει και στὴ ζωὴ ἴδια νὰ ξαφνιάζομαι. Βλέπω σὲ κάτι συντροφίες ἐγωϊστικὲς νὰ φυτρώνει μιὰ ψυχὴ ἀγνή κι ὄνειροκοννητήτρα και

φούσκα. Ὅλους θὰ τοὺς κάμω νὰ γελάσουνε. Θὰ πῶ τοῦ Σεβιλᾶ πὼς προτοῦ ἀνεβῶ, πρέπει νὰ γράψω τὴ διαθήκη μου, γιὰ νὰ μαθουνε οἱ κληρονόμοι μου πὼςες φορὲς στὴ ζωὴ μου ἀνέβηκα σὲ τέτιο τραπέζι. Τὶ περίεργο! Σὰν ἔρχεται ὁ Σεβιλᾶς στὴν κάμερή μου και μὲ κουβεντιάζει, ἀλήθεια εἶναι, διασκεδάζω και πάθουνε οἱ πόνοι. Ἐχω πάντα κάμποσες φαγοῦρες. Εἶπα τὴ γνώμη σας σ' ἀπτό ἀπάνω τοῦ Σεβιλᾶ και μοῦ ἀποκριθῆκε πὼς βέβαια, εἶναι μπορεῖ νὰναι, γιατί τώρα ἐννοεῖται πὼς μολέματα θάχουμε κάπου παντοῦ, πού προέρχονται εἴτε ἀπὸ τὴν κομμένη τὴ διάρροια, εἴτε ἀπὸ τὸ νεφρὸ μου εἴτε ἀπὸ τὰντερα, εἴτε ἀπὸ τὴ φούσκα, εἴτε κι ἀπὸ τὸ σηκῶτι, ἀπ' ὄλα ὄλα, και σὰ νὰ τῶλεγε γιὰ τὸ ράδιο, ἀφοῦ τώρα ἴσια ἴσια εἶναι στὴ βράση και στὴ δράση του τὸ θεράπεμα, κι ὄλα μᾶς τὰ κάνει ἄνω κάτω. Μοῦ εἶπε μάλιστα νὰ ζωτῆσω τὸν κ. Χουίταρη ἂ δὲ θάκανε καλὸ νὰ φροντίσῃ και γιὰ δάφτα, δηλαδή, κατόπι ἀπὸ τὸ ραδιογράφημα, νὰ μοῦ δώσῃ, πού λέει, ἕνα μπάνιο ἡλεκτρικό, νὰ μοῦ περεχύσῃ λιγάκι ὄλο τὸ σῶμα, τίποτα, μὴ φοβάστε, καθισμένη θάμαι στὴν καρέγλα, δίχως κούραση και μιά, διόλου. Ἀγαπητὴ μου ἀφέντη, προγεμάτισα, κοιμήθηκα, εἶναι ἡ ὦρα πέντε. Εἶμαι πολὺ, μὰ πο-

λύ καλά. Ἦπια δυὸ φλιτζάνια τσαῖ. Θέ μου, τί καλὸ πού εἶτανε! Ἄνοιξε ἡ καρδιά μου. Θερμομετρήθηκα, 37°3, και τὸ πρωτὸ, 36°2. Τί λέτε, τί λέτε; Ἀχαμὰ δὲν εἶναι. Δὲν ξέρω τί νὰ κάμω, νὰ μείνω στὸ κρεβάτι μου ἢ τί ἄλλο. Ἄν ἤξερα πὼς δὲ θὰ πονέσω μὲ τὸ παραπάνω, θὰ σηκωνόμουνε, γιατί και τὸ κρεβάτι μοῦ κουράζει τὴ μέση, πὸ σωστὰ δηλαδή τὴ βράχη και τὰ σκέλια. Ἐπειτα, ἡ διασκεδάση στὸ κρεβάτι, σήμερα παραμονὴ Χριστοῦγεννα, δὲν εἶναι μεγάλη. Φαγοῦρες στὸ κρεβάτι δὲν εἶχα διόλου. Γιά τὴν μπίρα, ἴσως νὰ μὴ μοῦ συμφέρη· σὰ βαρεῖα λιγάκι. Γιά τὸν καφέ, μὴ φοβᾶστε δὲν πίνω διόλου, ξέρω πὼς σὰς δυσαρεστεῖ κι ὡστόσο οἱ γιατροὶ μοῦ εἶδῶ μ' ἀφίνουνε. Ἀγαπητὴ μου ἀφέντη, σὰ γίνω πιά ὀλοτελα καλά, θὰ τὸ βίξω κανόνι, ἐπειθὴ κ' ἡ φούσκα μου πάει λαμπρὰ λαμπρὰ και γλήγορα, κι ὄλοι ἔχουνε τίς μεγαλήτερες ἐλπίδες; και γὼ ἀκόμη μεγαλήτερες, ἐξὸν ὅταν πονῶ. Γιά τοῦτο κ' ἡ Βιχτώρια ἔλεγε τοῦ Σεβιλᾶ ἔχτές: «Ἄχ! ποτὲ μοῦ δὲν εἶδα και μὴν ἔβρωστη σὰν τὴν Κατινούλα, γιατί, ἄμα πονεῖ, γίνεται και ἀχάριστη, τὸ πρόσωπό της κι ὁ χαραχτήρας της ἀλλάζουνε μαζί.» Και τόντις ἔχτές τὸ πρόσωπό μου εἶτανε σὰν ξετραβηγμένο, σὰν κομμένο ἀπὸ τὸν πό-

νο. Σήμερις ἔχω γράμμικτα, εἶμαι ἄλλη· φτάνει νὰ μὴν πονῶ, και γελῶ ἀμίσω; και τραγοῦδῶ. Ἀλήθεια πού εἶμαι κ' ἡ χαδεμένη τοῦ σπιτιοῦ.»

Μ' ὄλα τὰ γέλοια και μ' ὄλη τὴν ἐλπίδα, ὁ πόνος τῆς ἔκανε καρτέρι. Τὰ Χριστοῦγεννα δὲν κοιμήθηκα· ἀγρύπνια και βραχνάδες. Ἐξέχασα νὰ σὰς πῶ κιόλας πὼς ὄντας πολὺ πολὺ ἀνήσυχη κι ἄνω κάτω, ἔλεγα μὲ τὸ νοῦ μου πὼς σίγουρο και θάχω θέρμη. Θερμομετριοῦμαι στὴ μιάμιση και τί βλέπω. Ἡ θερμοκρασία 37°1. Εἶπα τότες, ἀκόμη πὸ ἀνόητο νὰ μὴν μπορῶ νὰποκοιμηθῶ. — Και δὲν τελειώνουνε μ' ἀπτό τὰ δυσάρεστα· νὰ πού ξεκενώθηκα πάλε τρεῖς φορὲς και θὰ θυμώσετε. Ἀφῶτου φύγατε, πῆρα τέσσερα ἢ πέντε χάπια ὄπιο και τὰποτελέσματα σταθῆκανε μέτρια. Θὰ σηκωθῶ στίς τρεῖς-ἕμισση, νὰ μοῦ συγυρίσουνε τὸ κρεβάτι μου κ' εἶτσι ἐλπίζω νὰ κοιμηθῶ καλύτερα. Ἡ θερμοκρασία μου τὸ πρωτὸ, 37°7. Περίεργο. Ἀφῶν ἕνα μικροῦτσικο διάστημα γιὰ τὴ θερμοκρασία τὴ βραδινὴ· 38°. Μοῦ λέει ὁ γιατρός πὼς δὲν πρέπει μὲ τίποτις νάποροῦμε γιὰ τὴν ὦρα και μ' ὄσα γίνονται, ἀφοῦ ἔχουμε τὸ ράδιο. Ἀγαπητὴ μου ἀφέντη, τὸ ψεσινὸ μου γράμμικ εἶτανε ὄλο κέφι και τὸ σημερινὸ εἶναι ἄλλο. Ἀφοῦ ὅμως κατσοῦφιασα πιά πού κατσοῦφιασα, θὰ

θαμάζω άλλη ψυχή που χίλιες αλυσίδες την κρατάνε δεμένη στα ταπεινά κι όμως αυτή πάντα προς τα ψηλά κοιτάζει. "Αν καμιά φορά τύχει κι ανεβείς σε βουνό, πρόσεξε να μὴν πνιγείς καμιά τέτα ἀγριοβιολέττα κι ἂ στή ζωὴ σου συναπαντήσει καμιά τέτα ψυχή, ἀγκάλιασέ τηνε και κάμε την ἀδερφή σου. Διψάνε γι' ἀγάπη κ' οἱ δύο τους και τοὺς ἀξίζει νὰ χαροῦνε τῆς ἀγάπης τὴ δροσιά.

IB'

Πενκοβοῦνι, 30 τοῦ Τρυγητῆ.

Σὰ νὰ βαρέθηκα τὰ γράμματα και λέω ὅτι ἔχω νὰ σοῦ γράψω νάφισω νὰ σοῦ τὰ πῶ ἤμ' ἀνταμωθοῦμε. Κ' ἔχω τόσα νὰ σοῦ πῶ ἀκόμα γιὰ τὸ χωριό μου που θὰ σοῦ πάρω ταῦτιά. Κοίταξε νὰν τὰ βουλώσεις ἀπὸ τώρα μὲ μπαμπάκι

Σὲ κάποιο γράμμα σου ἀποροῦσες που δὲ σοῦ μίλησα ἀκόμα γιὰ τοὺς ἀθρώπους, δὲ σοῦ τοὺς περιγραφα, ἂν εἶναι καλοὶ ἢ κακοί, δὲ ἴσοῦγραφα ἂν εἶδα νὰ πλέκεται κανένα χωριάτικο εἰδύλλιο κάτου ἀπὸ τὰ πεῦκα ἢ στ' ἀμπέλια και σὶς ἀκρογιαλιές και μὲ ρωτοῦσες κοροϊδεύοντας. «Μὰ δὲ ζοῦνε ἀθρώποι στὸ Πενκοβοῦνι σου; Ἀὐ μᾶς μιλᾶς και γι' αὐτούς;»

Ζοῦνε βέβαια και παραζοῦνε κ' ἔχουν ὄλες τίς ἀθρώπινες ἀδυναμίες και κακορίζικιές. Μισοῦνται και ἀγαποῦνται, ζουλεύονται και συγκοφαντιοῦνται, κι ὄταν καμιά φορὰ ζήτησα νὰ κοιτάξω τὴν ψυχή τους δὲν ἔμεινα και τόσο φκαριστημένος γιὰ τὴν ἀδιακρισία μου. "Ὅσο γιὰ εἰδύλλια, δὲν ἔχω νὰ σοῦ περιγράψω κανένα γιατί δὲ μοῦτυχε νὰ ἰδῶ. Συνειθίζω σὲ μερικά πράματα νὰ κλείνω τὰ μάτια μου και νὰ φρίνω τὸ γείτονά μου νὰ κάνει τὰ κέρμα του. Τί μὲ νοιάζει ἂν ὁ Γιάννης ἀγαπάει τὴ Μαριὼν και ἂν ἡ Δεινὼ κοροϊδεύει τὸ Μιχάλη; Ὅντ' ἐγὼ κερδίζω τίποτις ὄντε ἢ γις θάλλάξει τὸ δρόμο της. Τοῦτο μόνο θέλω νὰ σοῦ πῶ, ἂ ζήσεις καμιά φορὰ σὲ χωριό, τὸ χωριάτικὸ νὰν τὸν πάρεις γιὰ χωριάτικὸ και θὰ περάσεις περίφημα. "Α γελαστεῖς και τὸν πάρεις γι' ἀθρώπο, πάει τὴν ἑπαθες. "Ἐγὼ πέρασα περίφημα μὲ τοὺς χωριάτες, κι αὐτοὶ ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά ἐπιζῶ νὰ καλοπεράσανε μαζί μου ἀφοῦ δὲ θύχανε νὰ παραπονεθοῦν πὼς τοὺς γέφθηκα ποτὲ ἀθρώπινά.

...Ὡστόσο αἴριο τὸ πρῶτ' ἀφῆγω. Μὴ θαρρεῖς πὼς βαρέθηκα. Τὸ ἐναντίο· λέω μάλιστα πὼς οἱ μέρες κυλίσανε γλήγορα, παραπολὸν γλήγορα, τόσο γλήγορα που νὰ μὴν τὸ καλονιώσω πότε κιάλας περά-

σανε δυὸ μῆνες. Μὰ πρέπει νὰ φύγω. "Ὁ ἄθρώπος δὲ ζεῖ μοναχὰ γιὰ νὰ ξαπλώνεται κάτου ἀπὸ τὰ πεῦκα. Πρέπει νὰ φύγω και λυπάμαι που θὰ φύγω. Κι ὁ Μητροκόλιας ὁ λοτόμος, που ξαπλωμένος στὸ λακωτὸ του τραγουδάει ἀπὸ ὄρα, μὲ μισοκλαυμάρικη φωνή, τὸ λεβέντικο τραγούδι του, ποῦχει γιὰ γύρισμα

"Ἐχετε γειά, βενσοῦλες, πεῦκα, βουνά, ραχοῦλες,

ἀξάινει τὴ λότη μου. Γιατὶ τᾶχω ἀγαπήσει ὄλα δῶ και κάτι τοὺς ἔχω χαρισμένα ἀπὸ τὴν ψυχή μου.

Τόσες πίκρες ἔχεσα μὲ τὴ συντροφιά τους και τόσες χαρὲς ἕφανα κάτου ἀπὸ τὰ πεῦκα και στὰ βότσαλα τῆς ἀκρογιαλιᾶς.

"Ἐχετε γειά, βενσοῦλες...

Τὸ «ἔχε γειά», κι ὄταν ἀκόμα τὸ λέει κανεῖς σὲ πέτρες, νιώθει τὰ χεῖλια του νὰ φαρμακωνοῦνται. "Ἀλλάξε, βρε Μητροκόλια, τὸ σκοπό. Μὲ πέθανες.

ΔΗΜΟΣ ΝΗΣΙΩΤΗΣ

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

ΤΑ ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ

Δὲν ξέρομε τί μπορεῖ νὰ μᾶς παρουσιάσῃ ἴσαμε τὸ τέλος ἢ φτεινὴ θεατρικὴ παραγωγή, μὰ ἂν κρίνουμε ἀπὸ ὅτι ὡς τώρα ἔγινε—και θαρροῦμε πὼς δὲ θ' ἀλλάξουν τὰ πράματα στὸ λίγιστο καιρὸ που μένει ἀκόμα γιὰ νὰ κλείσῃ ἡ κλοκαϊριάτικη περίοδο—δὲν πρέπει νὰ μείνουμε καθόλου εὐχαριστημένοι. Εἶναι ἀλήθεια, πὼς ὄλοι φωνάζαμε ἄλλοτες, ὄταν τὰ θέατρα ἀνέβαζαν ἀδιάκοπα διάφορα μέτρια ἔργα γαλλικῆς, το περισσότερο, φάμπρικας, και δὲ δοκίμαζαν και πρωτότυπα ρωμαίικα. Μᾶς ἀπαντοῦσαν πὼς τὸ κοινό, δὲ σηκώνει ντόπια πράματα, δίχως νὰ συλλογίζονται ἂν ὑπάρχουν και ἄνθρωποι νὰ γράψουν ντόπια πράματα.

Φέτο ὄμως, δὲν ξέρομε πὼς και γιατί, τὰ πρωτότυπα ἔργα ἀνεβάστηκαν μὲ πολλὴ ἀπλοχεριά, και τὸ κοινό ὄχι μονάχα δὲ δυσαρεστήθηκε μὰ χεροκρότησε, περισσότερο ἀπ' ὅτι ἔπρεπε, τοὺς λογῆς λογῆς συγγραφέας. Σημεῖο θεοφάνερο πὼς σ' ἐμᾶς σὴ μερα κοινὸ δὲν ἐπάσχει, και πὼς τὸ λεγόμενο κοινό, εἶναι ἕνα ἄστατο ἀσκέρι, που πάει στὸ θέατρο ἀπὸ διάφορα γούστα, κάθε ἄλλο παρὰ καλλιτεχνικά. Τὸ κοινό τὸ δικὸ μας, σ' ἕνα μονάχα συμφωνεῖ: Νὰ μὴν τὸ τραβήξουν τὰ ἔργα πέρα ἀπὸ τὸν παλιὸ χίλιο

πατημένο δρόμο κι ἀπὸ τὴ χοντρή σκέψη και τὴν εὐκολὴ ἀντίληψη.

Ὁ μεγάλος φταίστης, και σ' αὐτὸ ἀκόμα, εἶναι ὁ τύπος. Εἶδατε ποτὲ σὲ καμιά ἐφημερίδα, κρίση ἀμερίληφτη, φωτισμένη, μελετημένη, λαγαρισμένη, συνειδητὴ, μ' ἕνα λόγο, κρίση ἀληθινὴ; "Ὅχι. Δὲ λέω πὼς δὲ γράφονται κρίσεις, και κάποτες κ' ἐπικρίσεις μάλιστα. Μὰ αὐτὲς ἔχουνε λόγο ἄλλο, παρὰ τὴν κριτικὴ ἀνάγκη. Οἱ λόγοι αὐτοὶ εἶναι ἄλλοτε προσωπικοί, ἄλλοτε συναδερφικοί, ἄλλοτε ρεκλαμαρικοί. Τὰ πρόσωπα που ἐξάσκουνε σήμερα τὴν κριτικὴ στὸν τόπο μας, εἶναι παρὰ πολὺ ἀνακατεμένα στὸν ἀκατὰ συνθήκη θεατρικὸ δημοσιογραφικὸ-φιλολογικὸ κύκλο, κοντολογῆς στὸν κύκλο τῆς Γορτυνίας. Τοὺς λείπει λοιπὸν κάθε κριτικὴ μόρφωση, που τὴν ἀποχτᾶ ὁ ἄνθρωπος σπουδάζοντας και μελετώντας εἰδικὰ βιβλία, ὕστερα βιβλία ἀπὸ μιὰ ἀρκετὰ σοβαρὴ φιλολογικὴ παρακαταθήκη. Τοὺς λείπει ἀκόμα, κ' ἕνα ἀληθινὰ θερμὸ ἐνδιαφερό για τὸ θέατρο, που ἂν τὸ εἶχανε θὰ ἔπαυαν ἀμέσως τὴν κριτικὴ, και τελευταίως τοὺς λείπει τὸ ἀγνώθε σαυτόν.

Ἔτσι τὰ ἔργα που ἀνεβάζονται στὴ σκηνή, παρουσιάζονται στὸ κοινό, μὲ χρώματα φανταχτερὰ, τὰ ὄνόματα τῶν συγγραφέων ναφῆρονται μὲ σεβασμὸ ἀπεριόριστο σὶς ἐφημερίδες, οἱ ἔπαινοι δίνουν και παίρνουν. Ἡ τὸ ἐναντίο τὰ ἔργα χτυπιοῦνται ἀσυλλόγιστα, κι ὄχι μὲ τὸν τρόπο που πρέπει νὰ χτυπηθοῦν, ἢ περνᾶνε ἰσπαρτήρητα, χωρὶς κανένα δημοσιογραφικὸ, δηλαδή τεχνικὸ θέρυβο. Καμιά φορὰ δὲ συμφωνᾶνε ἀναμεταξύ τους οἱ κριτικοί, μὰ αὐτὸ γίνεται πολὺ σπανίως. Πιὸ συχνὰ οἱ ἔπαινοι εἶναι γενικοί, και τὸ κοινὸ που δὲ χκαπαρίζει και πολὺ, χᾶφτει τὴν ἀκριθε κριτικὴ, και μωρῶνει μ' αὐτὸ τὸν τρόπο κρίση! ἀπὸ τὸ «Ἐμπρός», ἀπὸ τοὺς «Καιρούς», ἀπὸ τὴν «Ἀκρόπολη», ἀπὸ τὸ «Νέο Ἄστυ», ἀπὸ τίς «Ἀθῆναι», ἀπὸ τὴν «Ἐστία», κ.τ.λ.

Ὅλοι αὐτοί, εἶναι ἔξυπνα παιδιὰ, ξέρομε κιλὰ τὴ δουλειὰ τους. Ξέρομε τὸν κόσμο και τὴν κοινωνία μας, ξέρομε πὼς πρέπει νὰ δουλέψῃ κανεῖς στὸν τόπο μας γιὰ νὰ πᾶη μπροστὰ. Μὰ αὐτὸ δὲ μᾶς ἐμποδίζει νὰ πούμε τὴν ἀλήθεια, και ὄντε μπορεῖν ν' ἀλλάξῃ τὰ πράματα. "Ὅσοι τὰ νοιώθουν αὐτὰ, πὼς νὰ μιλήσουν; Πὼς νὰ διαμαρτυρηθοῦνε; Ὅλες οἱ πόρτες τῆς δημοσιογραφικῆς κλειστέες. Ὁ ρωμαῖὸς ἔχει τὸ ἐλαττωμα νὰ παίρνῃ γιὰ ἀξίωμα ὅτι πράμα ἰδεῖ τυπωμένο στὴν ἐφημερίδα. Κι ἄμα τοῦ

σᾶς πῶ και γιὰ τὴ γνώμη μου εἰλικρινὰ· λοιπὸν τὸ κκαχαίρομαι που θάρθητε σὲ ὄχτῶ μέρες, δηλαδή ἐφτὰ τὴ στιγμὴ που διαβάζετε τὸ γράμμα μου, και μὴ λογαριάζοντας ὄντε τὴν τρίτη, που εἶναι κιάλας ἀρχινημένη πιά γιὰ σᾶς, ὄντε τὴν ἔρχαμενη δεπτέρα που θὰ ταξιδίεστε γιὰ νὰ μοῦ φτάσετε τὸ βράδι, βγαίνουνε μόνο πέντε μέρες ἀντὶς ὄχτῶ. Και σᾶς προσμίνω, ἐπειδὴ τὸ ξέρω πὼς μὲ τὸ μεγάλο σᾶς τὸ νοῦ που εἶναι πάντα του ὄρθις στὸν τρίποδα στημένος, θάνακαλύψετε πράματα που ἐμεῖς ἐδῶ δὲν τὰ βρίσκουμε, ὄσο κι ἂ βριστοῦμε πάντα μας τὴν προσοχή μας ζυκνητὴ. Γιὰ τὴν μπέρα λυποῦνται ὄλοι τους, ἐπειδὴ μὲ κανεῖ και παχαίνω. Ἐγὼ δὲν πιστέβω νὰ εἶναι δᾶ και τόσο σημαντικὸ τὸ πάχεμα τῆς μπέρας. Ἡ Βιχτώρια βρῖσκει πὼς κ' ἔτσι παχαίνω. Σήμερα δὲν προγεμάτισα μὲ ἄρεξη μεγάλη μεγάλη· δὲν εἶναι και νὰ σαστίση κανεῖς. "Ἀρχισα νὰ σᾶς γράψω στὴ μιά. Πολὺ, πολὺ παράξενο. Ἀφῆτου σᾶς γράψω, νιώθω πὼς εἶμαι πολὺ καλῆτερα, μὰ δὲν τολμῶ και νὰ τὸ φωνάζω, γιατί τὸ μεσημέρι μ' ἔκοψε πάλι ὁ πόνος και στὸν πόνο μου τὸνομά σᾶς «Ἀφέντη! Ἀφέντη!» μού ἀντηχοῦσε στὰ χεῖλια μαζί μὲ τὸνομα τῆς Κυρίας, τὸ ἕνα κατόπι ἀπὸ τᾶλλο. Πρέπει ἀλήθεια νὰ μὴν ξεχνοῦμε

και τὴν κούραση που κάμποσο τὰ φταίει και δᾶφτη. Βιάζομαι ὄπως κι ἂν εἶναι νὰ τελειώσῃ τάποτελεσματοκὸ μας ἀφῆτο και καλὸ ῥαδιοθεράπεμα, που εἶναι ὁ σκοπὸς ὁ μεγάλος τῆς γιατρείας μου. Μ' ἕνα λόγο· σήμερις ἡ Κατινούλα μας εἶναι κουρασμένη και ὄλα σκούρα τὰ βλέπει. Νὰ ἢ ἀλήθεια. Εἶμαι βέβαιη πὼς ἄβριο μῆτε θὰ θυμοῦμαι τὰ ντέρτια μου και πὼς θὰ πᾶνε ὄλα βολοί. "Ἄβριο πρῶτ' σὶς ἐντεκα θάρθη κι ὁ Σεβιλᾶς νὰ δῆ τὴ φούσκα, σὲ τί κατάσταση βρῖσκειται, προτοῦ μου τὴν κοιτάξῃ ἀπὸ μέσα στὴ σάλα τῆς χειρουργικῆς, γιατί λέει πὼς ἂν εἶναι μὲ τὸ παραπᾶνω ἐρεθισμένη, κάλλια νὰ προσμείνουμε λιγάκι, ἐπειδὴ τὸ ἐρέθισμα τῆς φούσκας ἴσα ἴσα εἶναι κείνο που μοῦ κόβει τὴν ὄρεξη και δὲ μ' ἀφίνει νὰ κοιμηθῶ. Και φανταστῆτε, ἀφέντη μου, νὰ, [τὴν ὄρα που σᾶς τῶγραφα, σηκώθηκα δέκα λεφτά, γιὰ νὰ συγυρίσουνε τὸ κρεβάτι μου, χωρὶς κανένα, μὰ κανένα πόνο. Σὰ νὰ τόκαμε πίνθηδες ἢ φούσκα, ὕστερις ἀπὸ τὰ λόγια του γιατροῦ. Πὼς πηγαίνουνε κ' ἔρχονται τὰ πράματα! Πλύθηκα χωρὶς διόλου διόλου νὰ πονέσω. Κι ἀκούστε! Ἀπὸ τᾶριστέρο τὸ μέρος εἶναι σκεδὸν ὄλοτελα ξεπρησμένη και ἀπὸ τὸ δεξὶ μαλακῶνει και μαλακῶνει. Θὰ χαρῆτε. Μοῦ φέρνουνε τὸ φαγί. Πάντα μου εἶμαι σ-

μὰ σᾶς, νοῦς κίεψη και καρδιά, γιατί σᾶς ἀγαπῶ. "Ἄβριο εἶμαι βέβαιη πὼς θὰ τὰ πᾶω καλῆτερα. Ὅλου; ὄλου; ἀκατάπαρτα σᾶς συλλογιοῦμαι. Ἀπόψε σὰ νὰ πεινῶ λιγάκι. Καλὴ ἐλπίδα.»

Τί γινότανε ὄντε τόσο ἡ φούσκα; Τί θαράτα ἔκανε τὸ φῶς; Τί κκαταντοῦσε, μὲ τὸ θεράπεμα τὸ κινούριο, τὸ θάνατου τὸ σκοτάδι; Τὸ μαθαίνει ὁ Ἄντρεᾶς και τοῦτο ἀπὸ τὰ γράμματα τῆς Κατινούλας, ἀπὸ τὸ κλόουθο γράμμα τῆς τρίτης εἰκοσι ἔξη. Τοῦ τᾶλλε ὄπως τᾶκουσε ἀπὸ τοὺς γιατροῦς. «Γιὰ νὰ μὴν κουράζομαι, γιὰ νὰ ῥαδιογραφηθῶ και νὰ ξετασθῶ μ' ἕνα κῶπο, ἦρθε σήμερις ὁ κ. Σεβιλᾶς στοῦ κ. Χουίταρη, ἐνῶ εἶμαι ξαπλωμένη στὸ τραπέζι. Κοίταξε κιλὰ καλὰ μέσα. Κ' οἱ δύο τους πολὺ πολὺ φκαριστηθήκανε. Ὁ κ. Σεβιλᾶς εἶπε μάλιστα· «Βλέπατε! Ὅλα τὰ κακὰ σπυριά πέφτουν ἕνα ἕνα κ' οἱ μωζοῦλες μᾶς ἀφίνουνε γ.κ. "Ὁρῆα!» Ἠγγᾶνε μιὰ στιγμὴ νὰ μιλήσουνε οἱ δύο τους ἀναμεταξύ τους, και γυρίζουνε πάλι. Δὲν εἶμουν ἔτοιμη ἀκόμα, ντυνόμουνε κι ὁ Σεβιλᾶς λέει τοῦ κ. Χουίταρη· «Γιὰ δῖεστε μου, τί ἔφτυμα που εἶναι Ποιὸς θὰ τὸ πιστέβε πὼς τώρα τώρα σηκώνεται ἀπὸ τὸ ῥαδιοτράπεζο;»

"Ἀλήθεια κ' οἱ δύο τους ἀπορούσανε που μ' ὄλες